

Gospinim perivojem

Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja

Od prvobitnih dalmatinskih žala i krša Zagore, pronesoše ovi fratri Blagovijest, franjevački habit i dalmatinski temperament diljem Europe, pa i svijeta. Danas djelujemo u osam država svijeta (Hrvatska, Italija, Slovenija, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, SAD i Izrael). Braća ove provincije žive u 15 samostana (Imotski, Karin, Knin, Makarska, München, Omiš, Sinj, Split – Dobri i Trstenik, Sumartin, Šibenik, Visovac, Zagreb, Zaostrog i Živogošće).

Već 277 godina preko 2.500 franjevca ove provincije dijele s pobožnim i hrabrim narodom od Zrmanje do Neretve ljubav prema Bogu i rodnoj grudi. Požrtvovnost redovnika i neustrašivo svjedočenje privlačili su narod k njihovim franjevcima – prepoznali su u njima svoje učitelje, liječnike, ljekare, vođe i zastupnike, a iznad svega pobožne sinove sv. Franje i Kristove svećenike. Željni spokoja duše, pa i tijela, mladi su odijevali franjevački habit i nastavljali stoljetnu tradiciju franjevačke nazočnosti u Hrvatskoj. Rasla je mlada Provincija i bujala, no bivao je fratar pritisnut i od turskog drakuna, i od mletačkog lava, kao i austrijskog orla. Odgodio je naš dalmatinski krš i temperament snažnog i ustrajnog, rekao bih i prkosnog, fratra, koji se spretno odupirao svim povijesnim navalama, mudro postupao u sadašnjosti i vedro gledao u budućnost.

Duhovno zalaganje

Živeći u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći, franjevci su svojom jednostavnošću i bliskošću stoljećima donosili duh vjere i zrno mudrosti našem seljaku i radniku, našoj majci i

odgojiteljici. Uvijek su bili svjesni duhovne ostavštine svojeg utemeljitelja, koji je inzistirao na tome da su on i njegova braća *minores*, i da nikako ne smiju težiti za tim da se svrstaju u red vladajućih. Franjini sinovi shvatili su i čuvali kroz stoljeća temeljni stav da je njihova dužnost stajati s jednostavnim pukom, ustrajati i družiti se s onima koji su ugroženi i izgurani na rub.

Bili su poznati i priznati pučki propovjednici. Propovijedali su hrvatskim jezikom, franjevački nenametljivo i jednostavno, puninom srca i životnog iskustva. Od prvobitnih dalmatinskih žala i krša Zagore, pronesoše ovi fratri Blagovijest, franjevački habit i dalmatinski temperament diljem Europe, pa i svijeta. Danas djelujemo u osam država svijeta (Hrvatska, Italija, Slovenija, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, SAD i Izrael). Braća ove provincije žive u 15 samostana (Imotski, Karin, Knin, Makarska, München, Omiš, Sinj, Split – Dobri i Trstenik, Sumartin, Šibenik, Visovac, Zagreb, Zaostrog i Živogošće).

Samostan je mjesto gdje se rađa zajednica po evanđeoskom modelu; gdje se ljudi naziva-

Fra Šimun Markulin, Split
- student teologije

Dr. fra Karlo Balić
(1899.-1977.)

ju braćom i gdje se slave otajstva vjere, jednom riječju: izvorište duhovnog života svih članova Provincije. Takva zajednica stoljećima njeguje pučke pobožnosti, znanstvenu i kulturnu djelatnost te karitativno djelovanje. Članovi Franjevačkog reda od najstarijih vremena osobito su njegovali pobožnost prema Djevici Mariji, bezgrješno začetoj. Posvećene su joj mnoge crkve i samostani. Znakovito je da su fratri pri podjeli od Provincije Bosne Srebrene (1735.) predložili dva naziva za svoju novu provinciju: *Provincija Neoskvrnenog Začeca Bl. Dj. Marije* (punih 119 godina prije proglašenja dogme) i *Provincija sv. Kaja*, pape i mučenika – rodom iz rimske provincije Dalmacije. Prevladao je drugi prijedlog, kako se Provincija zvala do 1743. god., kada je promijenila ime u *Presvetog Otkupitelja*, koji je bio na križu stare bosanske provincije. Danas ova Provincija drži poznata prošteništa (Gospa Sinjska, Gospa od Zdravlja u Splitu na Dobromu, Gospa od Anđela u Imotskom, Gospa Visovačka i Gospa Lurdska u Zagrebu). Osobita privrženost Otkupiteljevoj Majci inspirirala je i naslov ovog rada.

Povijesne prilike i potrebe usmjerile su franjevce na našem prostoru prema župnoj službi, pa se stoljećima fratar odgajao za župnika, što je naša posebnost. U domovini pastoralno djelujemo na 92 župe u 6 nad/biskupija, u kojima franjevci vrše službe župnika i župnih vikara. Osim u domovinskoj Crkvi, pastoralno djelujemo i u drugim zemljama, osobito u SR Njemačkoj – gdje se naš hrvatski „čovik“ otisnu na „privre-

meni rad“. Za svojim vjernicima su pošli i franjevci, kako bi se brinuli za njihov duhovni život, očuvanje kulturne baštine i narodne svijesti. Osnivali su u suradnji s mjesnim biskupima katoličke misije, kojih danas imamo 26, a u kojima djeluje 40-ak braće. Neizmjerne milosti iskusila je ova Provincija tijekom svoje povijesti, a ponajviše u redovnicima uzorna i sveta života. Nepregledni su koji su svojim pobožnim i jednostavnim životom služili Bogu i bratu čovjeku. Provincija se s pravom ponosi na sv. Nikolu Tavelića

(†1391.), pročelnika hrvatskih svetaca. Trenutno se vodi postupak za proglašenje blaženim slugu Božjega fra Ante Antića (†1965.), odgojitelja bogoslova u Makarskoj i Zagrebu, ustrajnog i traženog ispovjednika. Mnogi su i živote svoje položili za *krst časni i slobodu zlatnu*. U Drugom svjetskom ratu i poraću komunisti i nacisti likvidirali su 44 fratra iz naše Provincije, 48 ih je bilo utamničeno, a mnogi su izbjegli u inozemstvo. Žrtva fra Rafe Kalinića (†1943.) i danas je nadahnuće za rad mnogih fratara i svećenika.

Ikona Gospe Visovačke (XVIII. st., Visovac)

Kulturni i javni rad

Provincija je od svoga nastanka bila predana poučavanju i obrazovanju. Iz samostanskih škola 1838. god. rodilo se franjevačko učilište, koje se 1854. god. sjedinilo u Sinju i steklo pravo javnosti kao prva gimnazija u Dalmaciji u kojoj je nastavni jezik bio hrvatski. Sjemenište i gimnazija su osnovne odgojno-obrazovne ustanove. Filozofsko-teološka učilišta u Šibeniku i Makarskoj imala su važnu ulogu u formiranju mladih franjevaca, a Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj udružila se 1997. god. s Teologijom u Splitu, i nastaje Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, na kojem danas predaje 15 fratara.¹

Franjevci su se bavili i pisanjem, prvotno iz praktičnih (vjeropouka, *dotrina*), a potom i znanstvenih potreba. Tmina vjerskog praznovjerja nadvila se nad Dalmacijom, stoga je trebalo protumačiti narodnoj duši istine vjere jednostavnim i familijarnim jezikom i stilom. Izvrсна podloga praznovjerju bila je nepismenost, odnosno neznanje. Književni rad hrvatskih franjevaca na jeziku kojim je govorio puk, za koji su oni živjeli i za koji su se osjećali odgovornima, imao je odlučujuće značenje za hrvatsku kulturu.

Pisan junačkim desetercem, *Cvit razlika mirisa duhovnog* (Mleci, 1726.) fra Tome Babića (†1750.) postao je narodna baština. Fra Filip Grabovac (†1749.), borac za pravdu i

Povijesne prilike i potrebe usmjerile su franjevce na našem prostoru prema župnoj službi, pa se stoljećima fratar odgajao za župnika, što je naša posebnost. U domovini pastoralno djelujemo na 92 župe u 6 nad/biskupija, u kojima franjevci vrše službe župnika i župnih vikara. Osim u domovinskoj Crkvi, pastoralno djelujemo i u drugim zemljama, osobito u SR Njemačkoj – gdje se naš hrvatski „čovik“ otisnu na „privremeni rad“.

narodni prosvjetitelj, ostavio nam je poučno djelo *Cvit razgovora* (Mleci, 1747.). Fra Andrija Kačić Miošić – Starac Milovan (†1760.) u svojem *Razgovoru ugodnom* (Mleci, 1756.) slavio je junačku prošlost i prosvjetiteljski poučavao, a *Pismarica* – kako ju narod i danas zove – pridonijela je formiranju hrvatskog jezika. Kačić je kao nitko drugi probudio narodni ponos i na njemu su izrasle rodoljubne pjesme Petra Preradovića i Ivana Mažuranića. Kačićeva je knjiga postala udžbenik i patriotizma i jezika i povijesti u svim slojevima hrvatskog naroda. Sav hrvatski narod pjeva i danas božićnu pjesmu *Veseli se, Majko Božja* iz pera fra Petra Kneževića (†1768.), kao i njegov korizmni *Gospin plač* (Mleci, 1753.).

Raznim prigodnim izdanjima, župnim listovima, revijama, knjigama, monografijama i zbornicima franjevci ove provincije marljivo su posredovali stečena iskustva i znanja, osobito s teološko-filozofskog područja. Fra Karlo Balić (†1977.), stručnjak za skotizam i mariologiju, bio je osnivač današnje *Papinske međunarodne marijanske akademije* (1959.), sa sjedištem u Rimu; kao i *Međunarodne skotističke komisije*. Sudjelovao je i u radu Drugog vatikanskog sabora.

Mnogi su se franjevci bavili arheologijom (fra Lujo Marun), paleontologijom (fra Jožo Olujić) ili su, pak, skupljali narodno kulturno blago. Plod njihova predanog rada su arheološke, numizmatičke i etnografske zbirke. U Makarskoj je fra Jure Radić (†1990.) utemeljio malakološki muzej. Mnogo je učinjeno na glazbenom području (fra Ivan Glibotić i fra Anđelko Milanović), ali i znanstvenom polju općenito (fra Ivan Marković, fra Stanko Petrov, fra Josip Soldo). Od samih početaka u samostanima su nastajale priručne knjižnice, koje su se danas razvile u bogate i značajne biblioteke (Sinj, Makarska i Visovac). U novije vrijeme franjevačka briga za sve stvoreno svoj institucionalizirani oblik ima u *Franjevačkom institutu za kulturu mira* (Split).

Biti fratar ove provincije znači biti baštinik bogate i slavne povijesti, baštinik stoljetnog nastojanja oko dobra svakoga čovjeka i stvorenja, baštinik privrženosti dalmatinskom kamenu i jadranskim žalima, baštinik čvrste i pouzdane vjere u Boga. Baština je to koja obvezuje. S tom mišlju gledamo prema budućnosti, puni želje da k svakom čovjeku pristupamo tako da u nama mogne vidjeti Isusa Krista i da mi u njemu gledamo Isusa Krista. ❖

¹ Stanje u odgojnim zavodima (ožujak 2012.): 11 sjemeništaraca (Sinj), 6 postulanata (Imotski), 8 novaka (Visovac), 12 bogoslova (Split, Zagreb), 3 kandidata za braću i 1 postdiplomac.